

מרטין וייל

ציטוט מומלץ

וייל מ. 2022. לעיריות בעלות תעוזה פוליטית דרושים: ראשי אגפים הממונים על הפחתת החום בערים. אקולוגיה וסביבה 13(2).

פארק חדש, בעיה ישנה – היעדר צל בפארק מדרון יפן | צילום: מרטין וייל

לעיריות בעלות תעוזה פוליטית דרושים: ראשי אגפים הממונים על הפחתת החום בערים

נקודת מבט

גיליון קיץ 2022 / כרך 13(2)

15 בספטמבר, 2022

בעיר פיניקס במדינת אריזונה שבארצות הברית יש אקלים דומה למדי לזה של ישראל, בעיקר של הערים הדרומיות שלנו. עיריית פיניקס היא הראשונה בעולם שהקימה אגף שתפקידו להוריד את הטמפרטורה בעיר באירועי חום קיצוני – Heat Office (או בשמו המלא: Office of Heat Response and Mitigation). כיום קיימים אגפים כאלה גם במיאמי שבפלורידה ובסינגפור, שם החליטו להתרכז ב"איי חום עירוניים". מהפעולות שיבוצעו בעיריות ייהנו כמובן תושבי הערים לא רק במהלך אירועי חום קיצוניים, אלא בכל הימים החמים בשנה.

היוזמה להקמת האגף להפחתת החום קשורה למספר העולה של מקרי מוות שמקושרים לחום. מעבר לכך, החום משפיע על תחומים רבים ושונים: על הבריאות הפיזית והנפשית, על היחסים במשפחה, על הסביבה, על הכלכלה ועל החברה והתרבות. נמצא, כצפוי, שהסובלים העיקריים הם תושבים מהעשירים התחתונים, שידם אינה משגת לרכוש מזגנים ולשלם עבור החשמל להפעלתם.

רגל, באופניים, ובעיקר בחום השמש. שביל אופניים בלוד / צילום: מרטין וייל

טיילת ליד הים / צילום: מרטין וייל

כפיניקס בחרו באסטרטגיה של עידוד שיתוף פעולה בין כל אגפי הביצוע בעיר ובמדינה. לאגף החדש מונו ארבעה בעלי תפקידים: מנהל, מנהל, מתכנן עירוני ומומחה לסביבה בנויה. המומחה אמור לבדוק את חוקי הבנייה ולאחר את התשתיות העירוניות כדי לדעת איך אפשר להתאים אותם להפחתת החום בעיר. האגף יעמוד בקשר הדוק עם האגפים האחרים בעיר כדי לבדוק איך כל אחד מהם יוכל לתרום לנושא. מתנדבים יאתרו את הבעיות האופייניות לשכונות החלשות, וכך ייקבע סדר

עדיפויות שיאפשר להפיק את מרב התועלת מהתקציבים שייועדו לטיפול בבעיה.

אור הרים צלול כיוון וריח ארנבים – אבל גם בירושלים חסר צל. הסקייטפארק בגן הפעמון

צפית לתיירים לכיוון הר ציון | צילום: מרטין וייל

בישראל אין מטרייה ארגונית שיודעת להגדיר את סוגי בעיות החום באזורים השונים, ואין ראייה כוללת של דרכי ההתמודדות עם הקשיים שנגרמים מחום קיצוני. גופי ממשל שונים, כמו משרד הבריאות, משרד השיכון ומנהל התכנון – כולם מודעים

לבעייתיות הגדולה של עליית הטמפרטורה במרחב הציבורי, אך לבד מיוזמות פה ושם לא הצליחו להתאחד לתכנון פעולות משותפות משמעותיות. לאחרונה החליט משרד הביטחון להוסיף גלי חום קיצוניים למפת האיומים על ישראל, ובהכירנו את יכולתו של המשרד להוציא דברים לפועל, אפשר לקוות שקברניטיו יבינו שהפחתת החום היא חלק מההתמודדות עימו. לאחרונה העלה המשרד לאיכות הסביבה על סדר היום את הנושא של ייעור עירוני, ואף תקצב נטיעה של מאות אלפי עצים בערים. זהו רעיון מבורך, אבל בעיית שינוי האקלים גדולה ממנו. **עצים הם רק חלק מהפאזל** ודרושה ראייה רחבה הרבה יותר.

בשנים האחרונות פורסמו מספר מחקרים על הצללה במרחב העירוני ועל תרומתה להפחתת החום ברחוב העירוני ולשיפור "הנוחות האקלימית" [1,2,3,4,5,6,7] אך בעוד שמאמצים מחקריים אלה היו בעיקר במישור האקדמי-תאורטי, **מה שנחוץ כעת הוא פעולה במישור הפוליטי-יישומי**. רציונל ממוקד בנושא הפחתת החום חייב להיות במרכז תשומת הלב של תכנון שכונות חדשות ושל ההתחדשות העירונית, ויש לנו מה ללמוד מהפרספקטיבה התכנונית של כמה ערים בארה"ב. כדי להצליח בהתמודדות עם משבר האקלים חייבים מקבלי ההחלטות "להחליף דיסקט", ולשם כך דרושה תעוזה פוליטית. בערים בעלות משאבים יש לדרוש מהדרג הפוליטי בעיריות, ובראשו ראשי העיריות, להוביל מהלכים כאלה כחלק מתוכניות היערכות לשינוי האקלים. אך בערים חלשות יותר – ובייחוד אמורים הדברים בערי הפיתוח בנגב – יידרשו הכוונה ותמיכה מלמעלה, קרי של משרדי הממשלה, בהובלת המשרד להגנת הסביבה, משרד הפנים ומשרד השיכון.

על אודות הכותב: מנכ"ל מוזיאון ישראל לשעבר ואוצר במרחב העירוני. זכה באות "הגלובוס הירוק" וב"אות הגנת הסביבה".

רחבת הכניסה למרכז רפואת החירום 'מיראז' בדימונה. התמודדות עם החום הגובר ועם אירועי חום קיצוניים נחוצה בייחוד בערי הנגב / צילום: מרטין וייל

תגובת המשרד להגנת הסביבה

המשרד להגנת הסביבה פועל במרחב בשנים האחרונות ליצירת תשתית להיערכות לשינוי האקלים, בין היתר באמצעות הקמת המנהלת להיערכות לשינוי האקלים.

המשרד מכיר בחשיבות נטיעת העצים ויצירת ההצללה כחלק ממערך היערכות לשינוי האקלים הצפוי, וכן מכיר בחשיבות מתן מענה ברמה המקומית באמצעות השלטון המקומי. לאור זאת, במסגרת שיתוף פעולה עם משרדי האנרגיה והפנים הוקם ה"מאיץ", שסייע זה מכבר בהכנתן של תוכניות היערכות ב-12 רשויות מקומיות. זאת ועוד, בחודש אוגוסט האחרון פרסם המשרד קול קורא בסך של 12.4 מיליון ש"ח לכתיבת תוכניות היערכות לשינוי האקלים ברשויות המקומיות וקול קורא ייעודי לטובת ייעור עירוני והצללה ברשויות מקומיות בסך של 25 מיליון ש"ח.

המשרד נמצא בהליך התקשרות להכנת תוכניות היערכות ייעודיות לתשעה יישובים בדואיים בנגב, מתוך הבנה כי פגיעותם של אוכלוסיות ויישובים מוחלשים גדולה במיוחד. במקביל מקדם המשרד פעולות נוספות שיסייעו להיערכות מיטבית לשינוי האקלים, ובכללן בניית תרחישי ייחוס לסיכונים השונים הנובעים משינוי האקלים על-ידי רשות החירום הלאומית.

המשרד, בהובלת המדענית הראשית, פועל להקמת פורטל לאומי לסיכוני האקלים, שימפה את הסיכונים, הרגישות ויכולת ההיערכות אליהם ברזולוציה גבוהה וברמה המקומית כדי לייצל את פעולות ההיערכות. הפורטל ישמש כלי חשוב לקביעת מדיניות, לקבלת החלטות ולקביעת סדרי עדיפויות מבוססי מדע וידע בנוגע לשינוי האקלים.

מקורות

1. וייל מ (עורך). 2015. צל ערים. חולון: מוזיאון העיצוב.
2. מנהל התכנון – לשכת התכנון מחוז תל-אביב. 2017. מסמך מדיניות והנחיות להצללה במרחב העירוני הציבורי – מדיניות מחוז תל-אביב – שיפור הנוחות האקלימית באמצעות הצללה.
3. ממשלת ישראל. 2020. הצללה וקירור של המרחב העירוני באמצעות עצי רחוב במסגרת היערכות לשינויי האקלים. החלטה מספר 1022 מיום 23.1.2022.
4. מנהל התכנון ומשרד החקלאות ופיתוח הכפר. 2020. מדריך ארצי לצל עצים במרחב הבנוי.
5. תמי הירש אדריכלים. 2019. תא/9083: מסמך הנחיות לתכנון צל במרחב הציבורי – עבור תוכניות פיתוח ועיצוב אדריכלי ופרייקטים עירוניים במרחב"צ.
6. Peeters A, Shashua-Bar L, Meir S, et al. 2020. A decision support tool for calculating effective shading in urban streets. *Urban Climate* **34**: 100672.
7. Natanian J, Aleksandrowicz, O and Auer T. 2019. A parametric approach to optimizing urban form, energy balance and environmental quality: The case of Mediterranean districts. *Applied Energy* **254**(15): 113637.